

ТЫЗЭКЬОТМЭ — ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ Макъ

Бэдзэогъум и 27-р — Адыгейм
къэралыгъо гъэпсыкэ иэ зыхъугъэ Маф

1923-рэ ильесим
пъэтхапэм
къышегъэжьагъэу къыдэкы

№ 48 (22497)

2022-рэ ильес

БЭРЭСКЭЖЬЙИ
ГЪЭТХАПЭМ и 23-рэ

ОСЭ Гъэнэфагъэ ииэп
къыхэтутыгъэхэр ыкни
нэмыйк къэбархэр тисайт
ижъугъотэштых
WWW.ADYGVOICE.RU

6 +

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъээст

Театрэхэр къизэIуахыжыгъэх

Адыгэ Республикэм и Пушкинскэ народнэ унэ гъецкэжьын йофтшэнхэр щаухыгъэх. Ащ икъизэIуахыжын фэгъэхыгъэ зэхахьэм республикэм и Лышъхъэу Къумпъыл Мурат хэлэжьагъ.

Пушкиним иусэу щерджэсым фэгъэхыгъэм къеджагъ. Артистхэм ацэклэ Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу Къумпъыл Мурат «тхъаугъэпсэу» риоджыгъ унэр зэрэзэтырагъэпсихъажыгъэм фэш.

Урысыем щызэльашээрэ артистэу, Адыгэ Республикэм инароднэ артистэу Бэгъ Сайд гүшүйэ фабэхэр типашэхэм афэгъэхыгъэу къыгуягъэх.

— Сэ театрэ макъэп слъэгъутъэр, Адыгейм итеатрэ зычэйт унэр анах дэгъухэм ащищэу сэлъитэ, — игупшиисэхэм ташигъэгъозагъ С. Бэгъым.

Адыгэ Республикэм и Къэ-

Адыгэ Республикэм и Урыс театрэу А. С. Пушкиним ыцэ зыхырэм, Лъэпкэ театрэу Цэй Ибрахимэ ыцэ зыхырэм йофтшэнхэрэ унэр зэтырагъэпсихъажыгъ. Ти Лышъхъэу Къумпъыл Мурат театрэхэм япашхэм, артистхэм алькъагъ, гъэцкэжьын йофтшэнхэр зэрэкъуягъэхэм зашигъэгъозагъ.

Урысыем икъэралыгъо лъэпкэ проектэу «Культурэм» хэхьэрэ йофтхъабзэр щыгъэнигъэм щыпхырашызэ, Адыгэ Республикэм культурэмкэ иучрежденихэр, искуствхэмкэ къэлэцьыкэ еджалпэхэр зэрэгэцэлжэхъэхэр Къумпъыл Мурат зэхахьэм къышигуягъ.

Лышъхъэм къыхигъэштыгъ театрэхэм спектаклэ дэгъухэр ащаагъеуцунхэ, тъысыпэ нэкл ямыу цыфхэр япплынхэ зэрэфаэр.

Театрэхэр зычэйт унэм тарих гъэшэгъон ил. 1899-рэ ильесим, жъоныгъуакъэм аперэ мыжъор агъэтэйли, унэм игъэпсэн рагъэжъэгъагъ. Урамэу Бульварнэм псөольшэш йофтшэнхэр щаублагъэх. Къалэм щыпсэухэрэм, сатышшхэм ямылькукъэ псөольшхэм рагъэжъэгъэ унэр ильсэрэ ныкворэкэ агъэпсигъ. Иван Фоминир архитекторэу щытыгъ.

Уахътар зылъэкуятэм, театрэ зытет урамым А. С. Пушкиним ыцэ фаусыгъ. Пчыхъэзэхахьэм театрэм фэгъэхыгъэ къэбархэр экранышхомкэ къа-

гъэлъэгъуягъэх. Хэгъэгу зэошом ильэхъан, нэмийк ильэс къинхэр цыфхэм зэпачыгъэх, театрэ щыл, мэпсэу.

Унер къизэрэзэуахыжырэм фэгъэхыгъэ зэхахьэм артистхэр къыщыгъуягъэх, орэд къыщаугъ, къыщышуягъэх. Урысыем, Адыгейм янароднэ артистэу Кукэнэ Мурат А. С.

ралыгъо орэдью-къэшъюко ансамблэу «Исламыем» зэхахьэм Нарт Шэбатныкъо фэгъэхыгъэ орэдир къыщиугъ, ансамблэм икъэшъуакъохэр щыуджыгъэх.

Урыс къэралыгъо театрэу А. Пушкиним ыцэ зыхырэм иартистхэм театрализованнэ едзыгъохэр къашыгъэх.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо гъэпсыкэ илэу Адыгейр зыпсэурэр мыгъэ ильеси 100 зэрэхъурэр зэхахьэм къышыгъуягъэхэм хагъеунэфыкыгъ. Театрэхэм шлоу щылэр къадэхъунэу афалуягъ.

ЕМТЫЛЬ Нурбай.

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

— Зэхахьэм Правительствэм икъулыкъушэхэр, тирайонхэм къарыкыгъэхэр, культурэм иофтшэнхэр, къэлэджаюхэр, театрэ зыгурихыхэр зэрэхэлэжьагъэхэр тигуапэ. Лъэпкэ театрэм итворчествэ мэхъэн ин етэты. Адыгабзэм изэгъэшэн, игъэфедэн, шэн-хабзэхэр цыфхэм алъигъэлэсигъэнхэм Лъэпкэ театрэ дэлжээ. Адыгэ Хасэм хэтхэр купышо хуухэу непэ театрэм къэклигъэх, — къытиуагъ республике общественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» итхаматэу Лымыщэхъо Рэмэзан. — Театрэхэм тигуу къыддеэу тафэгушо.

— Гүшүйэр тхакъом къыщэхъэ, цыфхэм алъэлэс, — къытиуагъ Урысыем йофтшэнхэм и Лышъхъэу, дунаим щызэльашээрэ тхакъо Мэшбэшэ Исхъякъ. — Непэ театрэхэм ямэфэк адэтэгохи, яшушлахъэ хагъэхъонэу афэтээ.

Театрэр щэлэфэ лъэпкыр щылэшт. Шьопсэу, титеатрэхэр! Къэралыгъо гъэпсыкэ илэу Адыгейр зыпсэурэр мыгъэ ильеси 100 зэрэхъурэр зэхахьэм къышыгъуягъэхэм хагъеунэфыкыгъ. Театрэхэм шлоу щылэр къадэхъунэу афалуягъ.

Шъолъырхэм ІэпыІэгъу афэхъущых

Социальнэ-экономикэ ІэпыІэгъу субъектхэм зэрараташт шыкіэм фэгъэхьыгъэ зэлүкіэм Урысыем и Президентэу Владимир Путинир кыышыгушыіэз, санкциехэм, нэмыкі пэриохуухэм ямыльтыгъэу къералыгъом ыпашхъэ ит пшъэрыльхэр зэкіэ зэшохыгъэнхэм анаэ зэрэтирагъетыщыр хигъеунэфыкыгъ.

Мы охтэ мыпсынкіэм предпринимательскэ сообществэм, компание зэфэшхъафхэм, банкхэм ыкіи организациехэм, субъектхэм япащхэм, нэмыкі къулыкъухэм шуаугъ кытэу юф зэршлэрер, ашкіэ ахэм зэрафэрэзэр къералыгъом ипащ кытуагъ. Аш фэдэ екло-лакіэм экономикэм тапекіи зыпкытыныгъэ илэнүмкіэ, хэхъоныгъэ ышынымкіэ амалышуухэр къеты.

Непэ шъолъырхэм анахъэу анаэ зытырагъетыщт лъэнүкъохэм ямызакъо, тапекіи шэгъэн фаехэм адэлэжэгъэнхэм мэхъанэшко зэрилэр Владимир

Путиним хигъеунэфыкыгъ, ашкіэ пшъэриль гъенэфагъ кыгъеуцугъ.

Урысыем и Президент Указэу «УФ-м социальнэ-экономикэ зыпкытыныгъэ илъынүмкіэ, цыфхэр къэххумэгъэнхэмкіэ юфтхабзэхэм яхыллагъ» зыфилорем къэтхагъ, шъолъырхэм япащхэм полномочие тедзэхэр ятыгъэнхэм ар фэгъэхьыгъ.

— Къинигъоу, гумэкыгъоу къытфыкъохъэрэм нахь лъэш ташы, ахэр къызэрэзэтынэкыщхэмси цицыхъэ тель. Технологическэ ыкіи шэгъэн суверенитетыр дгъэптигэнхэм тапылтыщы, мэкъумэш хъыз-

мэтым, къыдэгъэкыным, инфраструктурэм, псэупіхэм яшын, нэмыкі лъэнүкъохэм хэхъоныгъэ ашыным ахъщэ тедзэ пэудгъэхъащт. Джащ фэдэу тицүфхэм яшыкіэ-псэукиэ амалхэм къашымыкіэнүр, социальнэ пшъэрыльхэр гъэцэгъэнхэр анах шхъялах, — кытуагъ къералыгъом и Президент.

Владимир Путиним къызэрэхигъэштгээмкіэ, гъогухэм яшын пшъягъэхъащт ахъщэ тедзэ шъолъырхэм афатуптыгъ. Аш даклоу мы ильэсүм тельтигъэу инфраструктурэм епхыгъэ нэмүкі псэуальхэм ягъэпсын

тефэшт ахъщэр нахьыбэ шыгъэным иофыгъо хэлэлэнэу УФ-м и Правительствэ пшъэриль фишигъ. Мыш дэжэхэм шъолъыр бюджетхэм атегъэуагъэр нахьыбэ зэрэхъурэр къызэррагурылэр, аш къыхэкыкіэ ахэм лэ-

пшъэгъу зерафэхъущихъэр, джащ фэдэу 2030-рэ ильэсүм нэс агъэцэкіэнэу агъенэфгээ стратегическэ ыкіи лъэпкь пшъэрыльхэр зэшохыгъэнхэ зэрэфаер къералыгъом ипащ кытуагъ.

Фикъун гъомылапхъэ иI

Мы аужырэ тхамафэхэм Урысыем щыпсэухэрэм гъомылапхъэхэр лъэшэу ащэфыхэу рагъэжьагъ, анахъэу гречкэр ыкіи шьоуущыгъур. Къэбар нэпціэу къеклокыхъэрэм цыфхэр егъащтэх, гъаблэ къералыгъом къитэджэнхэм щэшынэх. Гъомылапхъэхэр пэшорыгъэшьэу пшэфын зэrimыщиагъэр къеушыхъаты «Урысые гъазетым».

ТашыкІэшта?

Аш фэдэ хүн ылъэкыщтэп. Цыфхэм нахь агъэфедэрэ гъомылапхъэхэр икъу фэдизэу Урысыем зэрэлжээлхэр мэкүмэшүмкіэ Министерствэм мыззу, мытлуу кыщауагъ. Гүшүїэм пае, лэжыгъэу щылэр агъэфедэштим нахьи фэдизэрэ ныкъорэкіэ нахьыб. Коцымкіэ дунаим анахь экспортер инхэм Урысыер ашыц. Джащ фэдэу тикъералыгъо коцыр ежъ-ежырэу кызыдаагъэхъяжы, хаджыгъэ ашы, халыгъу агъажъ, аш нэмүкіэ бывымылэр, пцэжьехъэр бэу щылэх, шьоуущыгъур, дагъэр ыкіи нэмүкі гъомыла-

пхъэхэу нахь агъэфедэхэрэр тэтикъералыгъу кызызыщаагъэхъэрэр. Джащ фэдэу щэм ыкіи аш хэшкыгъэхэм, хэтэрыкхэм, пхъэшхъэ-мышхъэхэм ташы.

**Урысыем къы-
щымыкІырэ ыкіи
къыщыдамы-
гъэкІырэ гъо-
мылапхъэхэр ти-
Іэштх?**

Іэкыбым анахъэу къыра-
щихъэрэр Урысыем ичъыопс
ельтигъэу кызымыкыхъэрэр

ары, гүшүїэм пае, банаыр. Ау Урысыем санкциехэр къатезы-
мыльхъагъэхэм ашыщэу ар къэвийн зылъэкыщхэм зээз-
гыныгъэхэр адашыгъ. Гумэ-
кыгъоу къеуцурэ закъор уасэхъэр валютэм зэрельтигъэшт-
хэр ары.

**Гречкэмрэ шьоу-
щыгъумрэ дгъэ-
Тылъынхэ фая?**

Гречкэ пачкиту-шы пшэфы-
щтмэ, зи хэлъэп, ильээрэ ны-
къорэ ар щэлты, ау мы гъомы-
лапхъэр тикъералыгъо кызыэрэ-
щыдаагъэхъэр къыдэпплытэмэ,

килограм 20-м нахьыбэ гречки,
шьоуущыгъуу пшэфын ишыкыла-
гъэп. Пандемиим ильэхъан,
дэгъоу ар къэтшэхъы, тучан-
хэм зи атемылтыжынэу къаш-
шошызэ зэкіэ ашэфытгыгъ-
нахь мышлэми, зымы тышыкыла-
гъэп, игъом зэкіэ дгъотыгъэ.
Тучанхэм ачлэт мэклайхэр нэкы
къызыыхъуугъагъэр цыфхэм
ящыкыла-шы, ямышыкыла-шы
бэу ашэфы зэхъур ары. Шэхэу
товарыкіэ тучаным къебгэолэн
фэягъ, ар игъом афызэпымы-
гафуу къыхэкытгыгъ.

Нэмүкі къералыгъохэм аш-
щэрэ гъомылапхъэхэм ауасэ-
льялпэ зэрэхъууц къыхэкыкіэ
типродукце ашэфынны ишы-
нагъ щылэр, сыда пломэ арэу-
щтэу мыхъуным пае УФ-м и
Правительствэ ишыкыла-шы эшэ.
Джырэкіэ лэжыгъэр, дагъэр
тикъералыгъо ипшүнхэм пае
квотэ ыкіи пошиинэ ишыкыла-
гъ. Гъэрекло джащ фэдэу гречкэ
рашын фитигъэхэп. Джырэкіэ
шьоуущыгъур нэмүкі къералыгъо-
хэм арашэнхэ фитхэп.

**Уасэхэр лъэшэу
къыдагъэкІуаеха?**

Щэпіэ сетьхэм социальнэ
мэхъанэ зиэ гъомылапхъэхэм
ауасэ проценти 5 нахьыбэ хамыгъэхъонэу зээзгыныгъэ
адашыгъ. Аш хэхъэх цыфхэм
нахьыбэрэ агъэфедэрэ гъомы-
лапхъэхэм щэм хэшкыгъэхэр,
шьоуущыгъур ыкіи халыгъур. Ау

Іэкыбым къыращырэр пыутэу
къуащштэп.

Базово продуктхэм ауасэ
проценти 5 нахь хэмгэхъуа-
гъэу къизашэм, щэф-щэжыны
пультхэм ар ашэфэу, нахь лъа-
пэлэу ашэхъу аублагъ. Шольыр
зэфэшхъафхэм шьоуущыу тонн
пчагъэхэр аашащэфытгыгъ.
Цыфхэм гъомылапхъэхэр нахь
пүтэу къаалкіэхъаным пае лъа-
пэлэу амьшэрэ товархэм ашыщ-
хэр зы нэбгырэм бэу рамыщу
аублагъ. Ахэм афэдэхэм яспис-
кэ ыкіи ашэшт пчагъэр ежъ
сетьхэм агъенэфагъ. Мыш фэдэ
гъунапкъэхэр агъэуунхэу фе-
деральна сеть пчагъэмэ аты-
ралхъагъ.

Адигэ Республикари цыфхэм
анах агъэфедэрэ гъомылапхъэ-
хэм ашыкыла-шы. АР-м мэкү-
мэшүмкіэ и Министерствэ
къызэритирэмкіэ, 2022-рэ
ильэсүм үахыжынэу бжыхъэ-
сэ гектар мини 105-м ехъу
апхыгъ, аш щэшэу коцэу гек-
тар 83935-рэ, хъэу — гектар
10923-рэ, рапс гектар 10491-рэ
апхыгъ, ахэм язытет уигъэрэ-
зэнэу щыт, минеральнэ чыгъэ-
шүхъэмкіэ яшүшэх. Джащ фэдэу
гъэтхасэхэм япхыни зыфагъэ-
хъазыры.

Цыфхэм яшыкыла-шыт гъомы-
лапхъэхэр нахь пыутэу алэк-
гъэхъанхэм фэш тхамафэ къэс
Мыекъуапэ ыкіи республикэм
ирайонхэм зэкіэ пломи хуунэу
ермэлыкъхэр ашызэхшэх.
ДЕЛЭКЬО Анет.

Искусствэр — тибаниныгъ

Орэдьыр гум къегущыыкы

Къэралыгъо гъэпсыкэ илэу Адыгеир зыпсэурэр ильэси 100 зэрэхүрэм фэгъэхыгъэ тофтыбазэхэм ансамблэ цэрылоу «Исламыер» чанэу ахэлажьэ.

— Адыгэ Республикаем и Къэралыгъо орэдьыр-къешьюко ансамблэу «Исламыер» зызвахшагъэр ильэс 30 хүүгъэ. Зэпахыра узым къыхэкіеу тиконцертхэр онлайн шыкіэм тетээ аужыре ильэсхэм клоштыгъэх. Непэ республикэм и Къэралыгъо филармоние тызэрэшьизүкіагъэр лэшшэ туугалаа, — къыуагъа концертэр зезышаагъэу. Урысыем изаслужене артисткэу, Адыгэ Республикаем инароднэ артисткэу Хъокло Сусанэ. — Тиорэдхэмкэ, къашьомхэмкэ шүудгъэгушо тшоигъу...

Къашьоу «Исламыер»

Шэнышшу зэрэхүүгъэу, ансамблэм изэхахьэ пэсэрэ адыгэ къашьоу «Исламыемкэ» къызээуахыгъ. Адыгэ Республикаем изаслужене артисткэу Лъэустэнджэл Рузанэрэ Пшызэ ыкы Адыгэим язаслужене артистэу Сиху Русланэрэ къашьом икэшаклох. Сэе фыжыр ыгъэбыбатээ Р. Лъэустэнджэлэр къызэршьорэм, Р. Сихур пкыр ишгъяа ылъапэхэм атетэу зэрэуджырэм пчэгур къагъедахэ.

Ижьеэр адыгэ орэдэу Къоджэбэрдьыкъо Мыхамэт фэгъэхыгъэр Адыгэ Республикаем инароднэ артистэу, Къэбэртэе-Бэлъкъарым изаслужене артистэу Къумыкыу Щамсудин къыхидзагъ. Хъатхмэ я Къокласэ ехыллагъэр, «Къызбеч-уджыр», нэмыхэм Уджыхыу Руслан, Тыгъужъ Асыет, Шымырзэ Казбек хорыр ягъусуу къалуагъ.

Макъэм уедэлүзэ

Адыгэ Республикаем инароднэ артистэу Шымырзэ Казбек

адыгабзэки, урысыбзэки къылорэ орэдхэм узылашга. Артистхэу Тыгъужъ Асыет, Дзыбэ Руслан, фэшхъяфхэм мэкъэ лъягэкэ къыхадзэрэ орэдхэм ансамблэм щытхүур къифахы.

«Нартхэм ярапсодие» гум риҳыыре къодыуп. Композиторэу Нэхэе Аслын ар зиусыгъэр бэшлагъэп. Артистхэм Испэлэсэнгъэ ин къагъельгъозэ произведением псэ къылагъакэ.

Урысыем изаслужене артисткэу, Адыгэ Республикаем инароднэ артисткэу Хъокло Сусанэ ымакъэ Москва, Тыркуем, Англием, Израиль, Шъачэ щыкъогъэ Олимпиадэ джэгунхэм, фэшхъяфхэм ашыгугъ. Концертым къышилгъэ орэдхэм къахэтгээщи абхъязыбзэки къыхидзагъэр. Сыд фэдэ бзэкэ орэдьыр С. Хъуаклом къыхидзэшими, макъэр фытыригъэпсыхъян зэрилъекырэр едэхүхэрэг агъашлагъо.

Дзыбэ Руслан ансамблэм къызыхэхагъэр бэшлагъэп. Мые��уалэ, Налщык ашеджагъ. Искусствэм ицыифхэм пытэу ахэуцагъ. Эльдарэ Айдэмэр ымаатэ чъэпхыгъезу орэдым зэрэшигъэорышшэрэм уегъэгушо.

Агыржынэкъо Саныет, Мэшбэшэ Саидэ, Дер Абир, нэмыхэм уядыуза, адыгэ орэдым идехагъэ, пынгыгъэ къячэу хэлъыр гукэ зэхэохы.

Лъэпкъым ылъапс

«Адыгэ Республикаем изаслужене артистк» зыфиорэ щытхуцлэр Нэгъой Азэ джырэблагъэ къыфаусыгъ. Адыгабзэм фэгъэхыгъэ орэдьыр жыккэтэу къыуагъ. Орэдьыр лъэпкъым ылъапсэу, орэдьыр тиадыгабззу зэрэшитыр артисткэм къыхигъэшыгъэх.

Дер Абир адыгэ пынгынэм

фэгъэхыгъэ орэдэу къыуагъэр гум къегущыыкы. Адыгэ Республикаем инароднэ артистхэу Мышъе Анзаур, Лъэцэр Светланэ, пынгынэ ныбжыкъе Мышъе Азмат, Светлана Скобель, Марина Тарутина, нэмыхэм ямузыкальнэ Іэмэ-псымэхэр зэрагъэбзэрэбзэрэм концертэр къыгъэбаигъ. Пынгаомрэ орэдьомрэ язэпхыныгъэхэр искусству зэхээлэхэштхэр.

Лъэпкъым ичынальэ, гум ишүүльэгъу къафаюрэ орэдхэр щылэнгъэм щыщых, цыфыр алы.

Къашьоу «Зэфаклор» Сиху Русланэрэ Адыгэим изаслужене артисткэу Ахътао Светланэрэ къыхадзэ. Р. Сихум «Лъэпчасэр» къамэхэр ыыгъяа къызэришыгъэр шүштагъяа фэтэлэгъу. Поэмэ-рапсондиеу «Къолэн» зыфиорэмкэ къашьомрэ орэдымрэ зэхэхтэу концертэр аухыгъ.

«Исламыем» ихудожественэ пащэу, Урысыем, Адыгэим янароднэ артистэу, композиторэу Нэхэе Аслын къытиуагъ Адыгэим имэфэк фэгъэхыгъэ концертхэр тапэки зэрэзхашщтхэр.

ЕплъыкІэхэр

— Силофшэгъу урыс бзыльфыгъэхэр сиғысэхэу концертым теплъыгъ, — игуушысэхэм ташгэгъяуаз Мые��уалэ иадминистрации культурымкэ и Гъэлорышланэ ипащэу Цэй Розэ. — Композиторэу Нэхэе Аслын лъэпкъ фольклорым къылкырыкызэ ыусырэ произведенияхэр дахэх. Артистхэм гур къаалэты. Москва, Іэкыб къэралхэм къашьатэрэ концерт хэхэгъэхэм «Исламыер» ахэлжээним фэхъязыр.

Адыгэ Республикаем искусствахэмкэ иколледж ипащэу Куфэнэ Щамсэт студентхэр игүусэхэу «Исламыем» артистхэм алыклагъ, гүшүэгъу зэфхэхүүгъэх, нэпээлль сурэтхэр атырахыгъэх. Колледжийм щеджгээ нэбгырабэ «Исламыем» непэ хэт. Хъокло Сусан, Къумыкъу Щамсудин, Лъэцэр Светлан, Мышъе Анзаур, фэшхъяфхэри цэрылоу хүүгъэх.

— Сигуалэу концертым селлъыгъ, Нэхэе Аслын, зэкэе артистхэм тафэрэз, — къытиуагъ Адыгэ къэралыгъо университетим физкультурэмрэ дзюдомрэкэ и Институт ипащэу Бгыашэ Айдэмэр.

Концертым Іэкыб къэралхэм, тирайонхэм къарыкыгъэхэр, лъэпкъ зэфэшхъяфхэм яллыклохэр еллъыгъэх.

ЕМТЫЛЛЬ Нурбай.

ШъуиIЭПЫIЭГЬУ

ТЫЩЭГУГЬЫ

Уахтэр лъекуатэ, игъом дгэцэклен фэе юфыгьюхэр тэлэктихэу кыхэкы, ау тэклү тешлагьэми, юфшэнэу гэцэктэгъэн фаер зэшохыгъэ хумэ укэгушуяшт.

Къуаджэу узыщыпсэурэм итарих тхыгъэу щыэ зыхуукэ, аш хахъо фэхъузэ, ыпэки тывыкотэшт. Ары, тинахыжхэм ягукукъижъэу къуаджэм итарих хэдтэуон тлэктынен щытыгъэхэм ащыххэр тэлэктигъэх, ареу щитми, тфэугъоишт тутугоигъэ. Материалу щылэр шхьитлоу зэхэйтэм нахь тэрэзэу сшошы.

Апэрэ шхъэм хэхъаштры Лэупекэ Нурбайрэ Блэгъожь Зулкъаринэрэ къатхыгъэ статья «Нэшукъуае ижырэ къуадж» зыфилоу гэзетэу «Адыгэ ма-къэм» бэдзэогъум и 24-м, 1996-рэ ильесым къихуутыгъэр ары.

Ятонэрэ шхъэм хэхъаштхэр я ХХ-рэ, я ХХI-рэ лэшэгъум инепэрэ мафэхэм ансэу Нэшукъуае итарих щыщ пычигъохэр ары. Ахэм якъэгъоин чанэу хэлэжъагъэх Удыхе Казбек, Кыкы Вячеслав, Кыкы

БЛЭГЬОЖЬ Зулкъарин — филолог шэныгъэхэмкэ доктор, Адыгэ къэралыгъо университэтим ипрофессорыгъ, Адыгэ Дунэе Академиим иакадемик, Урысые Федерацием егъеджэн ыкы социальн шэныгъэхэмкэ и Академи имакадемик, Адыгэ Республикаим э Урысые Федерациирэ шэныгъэхэмкэ язаслужене юфышшху, бъэхъальхъэхэу «Апшэрэ еджаплэм гъэхъагъэу щишигъэхэм апай», «РСФСР-м просвещениемкэ иотличник» зыфилохэрэр, Зэкошыгъэм иорден, медаль пчагъэ кыфагъэшшошагъэх.

БЛЭГЬОЖЬ Заурбий — физикэ-хисап шэныгъэхэмкэ кандидат, Адыгэ Республикаим кэ апшэрэ еджаплэм изаслужене юфыш, шэныгъэхэмкэ Дунэе академиим ичен-корреспондентыгъ, Апшэрэ сэнэхъат гъэсэнгъэмкэ Урысые Федерациим иофышшэ гъэ-

Дунэе зэнэкъокъум япризер, СССР-м иобществэу «Урожаем» ичемпионыгъ.

БЛЭГЬОЖЬ Хамид — Европэм боевой самбэмкэ ичемпион, Дунэе зэнэкъокъухэм теклонгъэ къащидхэу хуугъэ, Урысыем ичемпионат апэрэ ыкы ятонэрэ чылпэхэр щиубытагъэх.

БОРС Хызыр — Педагогикэ шэныгъэхэмкэ кандидат, Урысыем ыкы Адыгэ Республикаим гъэсэнгъэмкэ язаслужене юфыш, Урысыем гурт сэнэхъат гъэсэнгъэмкэ иофыш гъэшшуагъ, Адыгэ Къэралыгъо Советым — Хасэм и Щитху тхыл къыратыгъ.

БОРС Азмэт — ордену «Щитхум и Тамыгъ» кыфагъэшшошагъ, Адыгэ Республикаим изаслужене псэолъэш.

БОРС Хис — Урысыем игъогуш гъэшшуагъ.

Къэрэтэбэнэ Санет — Адыгэ Республикаим посуныгъэр къеухумэгъэнимкэ изаслужене юфыш.

ТРЭХЬЮ Аминэт — къэлэгъеджэ-методист, Пышээ къэралыгъо университетим ипрофессор, дунэе туризмэрэ менеджментимрэхэр кафедрэм иоф щишигъ.

ТЕПСАЕВА (КЫКИ) Зарем — педагогикэ шэныгъэхэмкэ кандидат, АКъУ-м ишэнгъэлэхэм я Совет хэт, Урысыем професиональн гъэсэнгъэмкэ иотличник, АР-м гъэсэнгъэмкэ изаслужене юфыш, Урысыем гурт сэнэхъат гъэсэнгъэмкэ иофыш гъэшшуагъ, АР-м изаслужене артист.

КЫКИ Ибрахим — УФ-м Прокуратурэ иофыш гъэшшуагъ, АР-м изаслужене юрист, медальхэу «Ветеран прокуратуры», «Ветеран следственных органов», «150 лет судебной реформы России» зыфилохэрэр кыфагъэшшошагъэх.

КЫКИ Исмахыил — АР-м изаслужене юрист, УФ-м и Прокуратурэ иофыш гъэшшуагъ.

КЫКИ Руслан — юстициемкэ я 3-рэ класс зиэ къэралыгъо упчэхъэгъу, АР-м изаслужене юрист.

КЫКИ Талиб — АР-м гъэсэнгъэмкэ изаслужене юфыш.

КЫКИ Мэджыд — УФ-м професиональн техническэ гъэсэнгъэмкэ иотличник.

КЫКИ Вячеслав — народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Адам — народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Мос — народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Нуриет — народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Гощмаф — народн гъэсэнгъэм иотличник, АР-м гъэсэнгъэмкэ изаслужене юфыш.

КЫКИ Нэфсэт — къэлэгъэдже-методист.

ШУМЭН (КЫКИ) Замир — филолог шэныгъэхэмкэ кан-

Урысые Федерациим ипсэолъэш гъэшшуагъ.

ФИЗУЛИН Мухьдин — УФ-м изаслужене псэолъэш.

КЫКИ Зулхадж — РСФСР-м изаслужене артист.

КЫКИ Хис — АКъУ-м ипрофессорыгъ, УФ-м икомпозиторхэм я Союз хэтыгъ, АР-м искусствэхэмкэ изаслужене юфышшху.

КЫКИ Юр — РСФСР-м инародн артист.

КЫКИ Ибрахим — УФ-м Прокуратурэ иофыш гъэшшуагъ, АР-м изаслужене юрист, медальхэу «Ветеран прокуратуры», «Ветеран следственных органов», «150 лет судебной реформы России» зыфилохэрэр кыфагъэшшошагъэх.

КЫКИ Исмахыил — АР-м изаслужене юрист, УФ-м и Прокуратурэ иофыш гъэшшуагъ.

КЫКИ Руслан — юстициемкэ я 3-рэ класс зиэ къэралыгъо упчэхъэгъу, АР-м изаслужене юрист.

КЫКИ Талиб — АР-м гъэсэнгъэмкэ изаслужене юфыш.

КЫКИ Мэджыд — УФ-м професиональн техническэ гъэсэнгъэмкэ иотличник.

КЫКИ Вячеслав — народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Адам — народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Мос — народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Нуриет — народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Гощмаф — народн гъэсэнгъэм иотличник, АР-м гъэсэнгъэмкэ изаслужене юфыш.

КЫКИ Нэфсэт — къэлэгъэдже-методист.

ШУМЭН (КЫКИ) Замир — филолог шэныгъэхэмкэ кан-

дидат, УФ-м гъэсэнгъэмкэ иофыш гъэшшуагъ.

КЫКИ Руслан — УФ-м гъэсэнгъэмкэ иофыш гъэшшуагъ.

КЫКИ Юсыф — УФ-м гъэсэнгъэмкэ иофыш гъэшшуагъ.

КЫКИ Валерий — УФ-м гъэсэнгъэмкэ иофыш гъэшшуагъ.

КЫКИ Роз — филолог шэныгъэхэмкэ кандидат.

КЫКИ Нуриет — СССР-м ионор гъэшшуагъ.

КЫКИ Юр — атлетикэ онтэгъумкэ спортым имастер, УФ-м ичемпион, Дунэе зэнэкъокъу Кореем щыкуягъэм Пхенъян и Кубок къыщыфагъэшшошагъ, Великобританием щыкуягъэм зэнэкъокъум тыхын медаль, Дунэе зэнэкъокъу Грецием щыкуягъэм тыхын медаль къащихыгъ.

КЫКИ Ахьмэд — УФ-м физическэ культурэмкэ ыкы спортымкэ иотличник, УФ-м гъэсэнгъэмкэ иофыш гъэшшуагъ.

КЫКИ Нурый — былым-хууным иотличник.

КЫКИ Юсыф — техническэ шэныгъэхэмкэ доктор.

ШЭУДЖЭН Аслынхъян — РСФСР-м изаслужене къэлэгъядж.

ШАУКЬО Сафет — АР-м инародн къэлэгъядж, народн гъэсэнгъэм иотличник.

КЫКИ Чабэхъян — Лэжээ-кло Быракъ Плъыжым иорден къыратыгъ.

ШЭШИЭ Тэмар — народн гъэсэнгъэм иотличник.

ЯХЬУЛІЭ Налбый — АР-м искусствэхэмкэ изаслужене юфыш.

КЫКИ Вячеслав — Егъеджэн-пүнгэгъэм иве-теран.

Нэшукъуай.

Адыгэ тхыбзэмрэ литературабзэмрэ ятарихъ щыщ

Адыгэ лъэпкым итхыбзэрэ иллитературабзэрэ гъогу къин зэпачызэ альапсэ пытахъ, гъэхъэгъэшхохэр, хэхъоныгъэшхохэр ашыгъэх.

зыкъырагъэгъэтижьыгъ. Мы ильэсэм щегъэжьагъеу непэ къызынэсыгъэм гъэзетэу «Адыгэ макъэр» къыхауты. Къудай Мариет зэрэхигъэунэфыкырэмкэ, «Совет хабзэм ильэхъан ары нылэп араб лъапсэ зиэ тхыбзэм посэ къызыныкъагъэр. 1918 — 1926-рэ ильэсхэм адигабзэкэ гъэзетхэр, брошюрэхэр къыдэхъ. Ау лъэпк тхыльтедзапэ зэрэчмынэм къыхэкъу Москвада къышыдагъэкъых, япчагъэки уйгэрэзэнэу щытыгъэп».

Араб графикэм тет хъарыфыльэмкэ уеджэнри, утхэнри къинэу щытыгъ. Ащ къыхэкъу 1927-рэ ильэсэм нахь йорыфэгъо щыт латин графикэм Адыгейр тэхъэ. Урыс бзашэнэгъэлэжьэу Н. Ф. Яковлевым латин лъапсэ зиэ адигэ хъарыфыль эзхэгъэуцо, ау аши адигэ тхыбзэм зызыушомбгу зышионгъор ащ фэдизэу ыгъэрэзагъэп.

Адыгэ бзашэнэгъэм къежапэ фэзышыгъэхэр урыс гъэсэгъэшхоу Н.Ф. Яковлевым апэрэ адигэ бзашэнэгъэлэжьэу Ишхъэмэфэ Даутэр. 1930-рэ ильэсэм зэхэбутигъэ научнэ юфшагъэу «Краткая грамматика адыгейского (кяжского) языка для школы и самообразования» зыфиорэр ахэм къышыдагъэкъы. Грамматикэ къэкъир лахыншэу зэхэт: синтаксисыр, морфологиер ыкыи фонетикэр.

1930-рэ ильэсэм СССР-м илэпкхэу тхыбзэм зиэхэм урыс графикэр нахь ашюлэрыфэгъо къыхахы, адигэхэм яхъарыфыль эзблахуу. Профессоруу Н. Ф. Яковлевымрэ доцентэу Д. А. Ишхъэмэфэмрэ хъарыфыльыкъэм ипроект зэхагъэуцо, ар РСФСР-м и Наркомпрос ештэ. Хъарыфыльыкъир 1938-рэ ильэсэм адъэфедэнэу рабъажэ.

Я ХХ-рэ лэшэгъум ия 30-рэ ильэсхэм адигабзэкэ апэрэ юфшагъэхэр къышыдагъэкъир 1938-рэ ильэхъ. Араб лъапсэм тетыгъ. А хъарыфыльэмкэ тхыльхэр, гъэзетхэр къышыдагъэкъир 1938-рэ ильэхъ. Аш фэхъэхъыгъэу Хъатын Абдулах къетхы: «Мы хъарыфыльэр 1927-рэ ильэсэм нэс агъэфедагъ. Ашкэ апэрэ тхыльхэр, общественнэ-политическэ ыкыи художественнэ литератуэр Москва, етланэ къалэу Краснодар къашдэхъыгъэх. Алерэ адигэ лъэпк гъэзетэу «Краснэ Кубань» а хъарыфыльэр ары къызэрэхъаутыгъэх. Тхыгъэ зэфэшъхархэм къызэрэхъаутыгъэх. Алерэ адигэ лъэпк гъэзетэу «Адыгэ тхыбзэмрэ ятарихъ щыщ».

А 1-р гущылэхэр зэпытэу, зэпымытэу ыкыи дефис зыдэтиштим къатегущыиэ;

я 2-р глаголхэмрэ пкыыгъуа-цэхэмрэ ятхыкэ;

я 3-р интернациональнэ ыкыи урыс терминхэмрэ гущылэхэмрэ ятхыкэ яхъылгагъ. Мы орфографическэ шалхъэхэр джытызитет орфографилем нахь пэблэгъагъэхэм, икуу фэдизэу цыиф жъугъэхэр ыгъэрэзаштэгъэхэм. 1938-рэ ильэсэм ятлонэрэ тедзэгъоу къыдэкъыгъэ «Адыгэ орфографилем» орфографическэ хабзэхэу 39-рэ къыдэхъагъ. Ахэм атетэу джыкызынэсигъэм тэтхэ.

1940-рэ ильэсэм апэрэ «Адыгэ орфографическэ гущылалъэ» Ишхъэмэфэ Даутэ къыдэгъэкъы. Ащ гущылэ мини 4 фэдизэм ятхыкэхэр къышыгъэлэгъуягъэх. Мы юфшагъэр хэгъахъохэр илэхэу 1955-рэ ильэсэм Даур Хъазэрт ишуагъэхэлэ къыдагъэкъыжы, ащ гущылэ 4400-рэ фэдиз дэт, орфографическэ хабзэхэу 51-рэ къыдэхъагъ.

Джащ фэдэу Ишхъэмэфэм адигэ орфографилем ылэпкэ зыгъэуцугъ. Адыгэ литературабзэм гъэхъэгъакъэхэр ышыхэу ынгынэу атэфэ. Ахэр: Ишхъэмэфэ Даут, Къэрэшэ Зайнаб, Хъатын Абдулах, Зекигъу Уцужыкъу, Тхъаркъохъ Юныс, Гъыш Нуух, Даур Хъазэрт, Блэгъожъ Зулкъарин, Къумахуэ Зар, Шыаукъо Аскэр, Мэрэтыкъо Къасим, Бырсыр Батырбый ыкыи нэмыкъиэхэри.

1990-рэ ильэсэм чьэпьюгъум и 5-м адигэхэм республикэ тиэхъууцэ. Адыгабзэри урысбзэм фэдэу Адыгэ Республиком къэралыгъуабзэ щыхыгъ, иамалхэм ишьеरлхэм къахъуагъ. Республиком щыпсээрэ лъэпкэ зэфэшъхархэм зэргашшэмэ ашюонгъо хъугъэ. Ау ильэс чьагъэм адигабзэр илэпэдэлэл зэрхуугъагъэм лъэшшуу иягъэ къэкъуагъ. Адыгабзэр тиэкъэзиним ишинаагъо ташхъагъ къицуагъ. Ащ изегъэуцэжыкъи иофыгъо посынкээ щытэп. Ау лъэпкыбзэхэм языкъеэгъэтижьын къэралыгъом ишьеरлэйл шъхъаэхэм ашыц хъугъэш, аш игъэцэкъэн Адыгейим и Лышихъи республикэм гъэснэгъэмэ шэныгъэмрэ и Министерстви яшынкъуу ынхъагъэх.

1965 — 1966-рэ ильэс эджечъум къышыгъэхъагъэу Урысынэ ит еджаплэхэм апэ итхэу Адыгэ автомон хэкум щылажэ-

щыгъэ адигэ классхэр зиэгъэ лъэпкэ еджаплэхэр урысбзэм тэхъэх. Ащ къышыгъэхъагъэу адигэ литературабзэми пшъэрэйлэгъэу ыгъэцакъэштэгъэхэм къащэх. Ары къызхэкъыгъэри адигэхэм ашыцбзэм урысбзэр ныдэлэгъибзэ афхъуныр.

1966-рэ ильэсэм «Адыгабзэм играммикэ», филология шэныгъэхэмкэ докторхэ, профессорхэу Георгий Рогавэрэ Къэрэшэ Зайнабрэ зэхагъэуцо ыкыи къыдэхъягъы. Ащ фонетикэр, морфологиер ыкыи синтаксисыр игъэктотыгъэу къышытыгъэх. Авторхэм ушэтийнхэр ашы зэхъум егъэшэн-тарих эклиолакъэхэр агъэфедагъ, адигабзэм идиалектхэм, иберие-кавказыбзэхэм къахъхыгъэ щысэхэр къащыгъэх.

Адыгэ литературабзэм иуцнэрэ изегъэушъомбгынрэхэлэгъэхъэшхууэр зышыгъэлэхъем ягъуу пшынэу атэфэ. Ахэр: Ишхъэмэфэ Даут, Къэрэшэ Зайнаб, Хъатын Абдулах, Зекигъу Уцужыкъу, Тхъаркъохъ Юныс, Гъыш Нуух, Даур Хъазэрт, Блэгъожъ Зулкъарин, Къумахуэ Зар, Шыаукъо Аскэр, Мэрэтыкъо Къасим, Бырсыр Батырбый ыкыи нэмыкъиэхэри.

Джыри зы юфыгъо дахэ игүүтэй къэтшын. Ар 2020-рэ ильэсэм предметхэу «адигабзэмрэ» «адигэ литературамрэ» атэгээсэхъэгъэ программэхэр федеральни реестрэм зэрхагъэхъагъэхэр ары.

Непэрэ уахътэм диштэу адигабзэр онлайн шуашэм итэу агъэфедэнни фэхъазыр. Алерэ лъэбэкъур 2013-рэ ильэсэр ары зашыгъэх. Бзэхэм язэгъэшэнкээ зишуагъэ къэкъуагъэр дунэе интернет-проектэу «Book2» зыфиорэм зэрхэхъагъэхэр ары.

Ащ нэмыкъиэхъы тшоонгыу 2021-рэ ильэсэм электрон сервисэу LearningApps зыфиорэм С. Анцокъом итхыльэу «Адыгэ мэкъэпч чэф» зыфиорэр щылажъэнэу зэрэригъэхъагъэр.

Адыгабзэки эндэгээрийн Адыгейим и Лышихъи республикэм гъэснэгъэмрэ ишынгъэмрэ и Министерстви яшынкъуу ынхъагъэх.

Мы аужырэ ильэс зытшум гъэснэгъэмрэ ишынгъэмрэ и Министерствэмэ республикэм и Лышихъи инашынхэмэгъэхэр гуманитар ушэтийнхэмкээ Адыгэ Республиком институтын щызэхаштэгъэ.

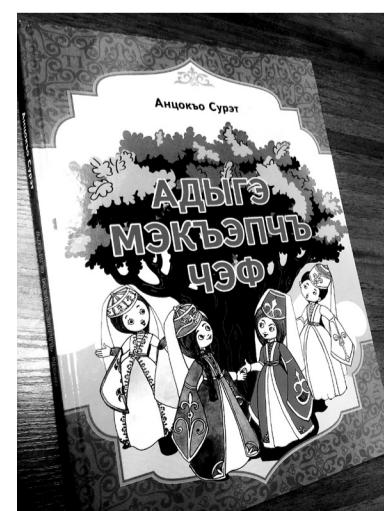
Проектнэ офисынрэ адигабзэм изыкъеэгъэтижьынкээ юфыгъуабэ зэшшуагъыгъ. Мэхъанэхшо ил адигабзэмрэ адигэ литературамрэ язэгъэшэнкээ пилотнэ еджаплэхэр Мыеекъуалэ зэрэшгээнэфагъэр. 2019 — 2020-рэ ильэс эджечъум къышыгъэхъагъэу апэрэ классхэм предметхэу «Адыгэ ныдэлэгъибзээр», «Адыгэ литературамрэ» ашараагъэхы. Адыгэ лъэпкын ыбзэ, икультурэ, ишэн-зэхэтийнхэмэхэр хабзэхэм нэйуас зысафхъуухэр кружокхэри щылажъэх.

АДЫГЕЙСКИЙ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ
ЯЗЫКА, ЛИТЕРАТУРЫ И ИСТОРИИ

Т. В. РОГАВА, З. И. КЕРАШЕВА

ГРАММАТИКА АДЫГЕЙСКОГО ЯЗЫКА

КРАСНОДАРСКОЕ КНИЖНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
КРАСНОДАР 1986 МАЙКОП

АНЦОКЪО Сурэт.
Филология шэныгъэхэмкэ
доктор.

ТХЫЛЪЫКІЭХЭР

Агу уельыфэкіэ упсау

Я 18-рэ лэшлэгъум ыгузэгүхэм адэжь Нахичевань къикыжыгъэу сатышшэу Георгий Шапошниковыр Мыекъуапэ щыпсэущтыгъ. Цыхъэ фашы Мыекъопэ къэлэ управэм ипащэу хадзыгъагъ, ятлонэрэу агъэнэфэжыгъагъ. Аш иунагъо 1872-рэ ильэсүм шъэожыые къихуухъэгъагъ. Ар къэралыгъо мэхъанэ зилэ Кавказ биосфернэ заповедникир зэхэзыщэшт ыкы апэрэ ильэсхэм ипэщэшт Христофор арыгъэ.

Ицыкыгъом къыщегъэжъа-
гъэу хъацэ-плацэхэм якъеу-
гъоин икэсагъ, чыопсым ишъэф-
хэм алъыплъэштыгъ.

Къызхэхъуухъэгъэ земаным
елъытыгъэмэ, Христофор шэ-
ныгъэ дэгъу зеригъэгъотыгъагъ.
Екатеринодар дэт реальнэ учи-
лищир къуухыгъ, Ригэ дэт по-
литехническэ институтын ще-
джагъ, ильэсище Берлинскэ
университетын истудентыгъ.
Темыр Африкэм, Гурьт Азием,
Закавказьем, Тыркуем агъэ-
къогъэ экспедициихэм ахэ-
тыгъ. Коллекции гъэшлэгъонэу
къуугъоигъагъэхэр Мыекъуа-
пэ къыздыжъэжыгъялъэх.
Еджэ-
фэкэ итхыгъэхэмрэ иофшагъэу
ыгъэхъязыщтыгъэхэмрэ нэ-
мыц гъэзэтхэмрэ журналхэмрэ
къыхаутыгъэх.
Зоолог-мэз-
гъэкэ сэнэхъатыр зеригъэгъо-
тыгъэу Христофор къыгъэз-
жыгъагъ.

Бэ тырамыгъашшэу Мыекъуа-
пэ къыщегъэжъагъэу Кавказ
къушхъэх шхъаэм нэсы-
щтыгъэ Шытхъэлэ мэзым ипа-
щэу ар агъэнэфэгъагъ. Къээх
станицэхэм ашыпсэухэрэм мэ-
зыр зэрэгъэлодырэр, чыгхэр
зыышыфаехэм ыкы зыфаехэм
фэдизэу зэрэраупкыхэрэр,
псэушхъэхэр зэрэаукыхэрэр
инэрильэгъу.

Заповедникир къидихыгъ

Ильэшиэ зоам ыуж чыгуи,
къушхъхи къэзыгъэгъунэнхэ
къуулкыу къэралыгъом джы-
ри илагъэп, чыопс къабзэу
цыифхэм япсауныгъэ ишыкэ-
гъэ шыпкъэр псөолъапхъэкэ,
гъэхъуплэкэ, шекуаплэкэ цыиф-
хэм агъэфедэштыгъ.

Зипэшэ мэзылъэхэм ыкы ахэм ашыпсэухэрэмрэ къа-
щыкыхэрэмрэ шуауау ялэр
къызыгурлырэ Х. Шапошни-
ковым Урсын шэныгъэхэм-
кэ и Академие письмэ ыгъэ-
хыгъагъ, мэз байхэу чыопс
къабзэм къыщыкыхэрэмрэ
ахэм ахэс домбайхэмрэ къы-
зэтэгъэнэхэм пае запо-
ведник зэхаженэу аш щыкэ-
лъягъагъ.

Мафэ къэс мэзхэр аш къы-
зэлъикыхъэштыгъэх, игъунэп-
къэштхэр ыгъэнафэштыгъэх,

мэзылъэр ялъягъэу зэрэштым
игугъу ышызэптыгъ.

Х. Шапошниковым академикэу Н. Насоновым къыдыри-
гъэштэгъагъ, Академиим ико-
миссии хэлэжъагъ, ау чыгур
къэзэхъэм аратыщтмэ е запо-
ведникым хагъэхъащтмэ икью
зэхамыфэу иофшагъэзкъахъагъ.
Етланэ апэрэ дунэе заор къе-
жъагъ, дээ къуулкыур пэкэ-
кыгъ. Февральскэ революцием
ыужи заповедникым изэхэшэн
ишыпкъэу ыуж ихъажыгъагъ,
ау етланэ Октябрьскэ рево-
люцием, граждан заом иофхэр
зэпагъэу.

Заповедникир зыфэдэштым
ипроект Христофор зеригъэхъа-
зырызъэр РСФСР-м гъэсэнэ-
гъэмкэ инароднэ Комитет къэ-
баркэ нэсыгъагъ. Комитетым
иофшагъэхэм гъэсэнэгъэмкэ
народнэ комиссарэу А. В. Лу-
нучарскэм фагъэхыгъэгъэ тэ-
леграммэ кавказ домбайхэр
къодыжыпэнхэм ишынагъо
зэрэштиэр итыгъ. Иофшагъэхэр
чынайлэм лынъялэнэу Шапош-
никовым мандат къыратыгъагъ.

Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.

Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.

Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.

Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.

Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.

Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.

Бзэгухъэхэм атекІодагъ

Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.
Заповедникым игъэлэжъэрэ
чынайлэм имузей чэлтыгъагъ.

Октябрьскэ революцием къы-
зыдахыгъэр ильэс 20 зэрэху-
рээр хигъэунэфыкынэу къалэм
зигъэхъазыщтыгъ. Зэхахъэм
щаагъэшонхэу къыхахыгъэ къэ-
лэдэсхэм Христофори ахэтигъ.
Мэфэкэйм нағээсигъэп, шэкло-
гъум и 5-м, чэшым, къаклохи
унэм ращыгъагъ. Зыдаагъэр
ашагъэп, уфэтхэн уфимытэу
ибынхэм къатырагъэптыхъэ-
гъагъ. Христофор иклалэу Геор-
гий ятэ бэрэ лъыхыгъ, зыфа-
гъэтэсигъэри къырагъагъэп.
Ильэситу текыгъэу Красно-
дар къикыгъэ тхылъым ятэ
къырыкыагъэр къылотагъ —
НКВД-м «итройкэ» иуашьо-
кэе укы тиральхъэгъагъ, 1938-
рэ ильэсүм мэзаем и 25-м
аукыгъ. Итхылхэр, идневни-
хэр, ипсисмэхэр агъэстыгъэх.

Джащыгъум Христофор иуаш-
ьу зэбгырызыжыгъ. Георгий
экзаменхэр ытыгъахэу, ятэ
«враг народа» алы, аспиран-
турэм аштэгъагъэп. Ятэ къа-
фычинэжыгъэ унэжым гъэ-
цэкэлэжынхэр фашыхэмэ иш-
хээгъусэ рамыгъэкынэу къы-
рагуу, иофшэнхэр заухыхэм
НКВД-м иофшагъэхэр чэлхэ-
гъагъ. Георгий Сыбыр иофшэ-
клогъагъ, янэ Санкт-Петербург
ыпхуу дэжэ клохыгъагъ.

1956-рэ ильэсир ары Х. Ша-
пошниковыр реабилитацием
зыхэфагъэр. Краснодар краим
и НКВД унашьоу ышыгъэм
зэритхагъэмкэ, Х. Шапошни-
ковым бзэджэшшагъэ зэрэзэри-
мыхъагъэм фэшл иоф зэп-
гъэзжыгъ. Мыекъопэ ЗАГС-м
къаритыжыгъэгъэ тхылъым
Христофор жымыгъотым иллы-
гыгъагъ. Непэ къынэсигъэм Христо-
фор Шапошниковым ихадэ
зыдэштылъир иахылхэм ашэ-
рэп. Саугъети икъэ тетэп. Ау
ар зышэштыгъэхэм, зымышэ-
штыгъэхэм, ныбжыкылэу къыт-
кэхъухъэхэрэми егашэм Кав-
каз заповедникир аш исаугъэ-
тэу алтытэшт. Зэрэдунаеу ыцэ
къышеклокыщ. Непэ Х. Шапош-
никовыр къызыхъуугъэр ильэс
150-рэ мэхъу.

Непэ къынэсигъэм Христо-
фор Шапошниковым ихадэ
зыдэштылъир иахылхэм ашэ-
рэп. Саугъети икъэ тетэп. Ау
ар зышэштыгъэхэм, зымышэ-
штыгъэхэм, ныбжыкылэу къыт-
кэхъухъэхэрэми егашэм Кав-
каз заповедникир аш исаугъэ-
тэу алтытэшт. Зэрэдунаеу ыцэ
къышеклокыщ. Непэ Х. Шапош-
никовыр къызыхъуугъэр ильэс
150-рэ мэхъу.

**Къэбарыр хэутын
фэзигъэхъазырыгъэр
ШЬАУКЬО Аслынгугаш.**

Кушъхъэфчъэ спортыр

Игъэхъагъэхэр мэфэклым фегъэхъых

Дунэе зэлукэгъухэу кушъхъэфчъэ спортымкэ Тыркуем щыкыагъэхэм хэгъэгу зэфэшхъафхэм яспортсменхэр хэлэжьагъэх.

Адыгэ Республикаем кушъхъэфчъэ спортымкэ иеджапэ зыщызыгъасэу, спортымкэ дунэе класс зилэ мастерэр Стлашью Мамыр зэнэкъокъум Испэлэсэнныгъэ ин кыншигъельгъуагъ.

Мыжко гъогум кушъхъэфчъэхэмкэ километри 149,2-рэ кынзыщакум апэрэ чыпэлэр Стлашью Мамыр кындихыгъ. Ятлонэрэ ыкыяшэнэрэ чыпэлхэр Михайло Кононенко ыкыя Иоган Штейн афа-зэршошагъэх.

Стлашью Мамыр Адыгэим ис-

портомен анах дэгъуи 10-у 2021-рэ ильэсэм кынхахыгъэхэм ашыц, Урысыем кушъхъэфчъэ спортымкэ ихэшылыгъигэе команда хэт. Адыгэ Республикаем кушъхъэфчъэ спортымкэ и Федерацие ипащэу Анатолий Лепюк кынтиуагъ Стлашью Мамыр мыгъэ спортым гъэхъагъэу щишихъэрэх къэралыгъо гъэпсыкэ илэу Адыгэир зыпсэурэр ильэс 100 зэрхъурэм зэрэфигъэхъыхэрэх.

Сурэтым итхэр: Стлашью Мамыр ятлонэрэу Ѣыт.

Самбо

Симферополь щыбэнэштых

Кыблэ шъольырым самбэмкэ изэнэкъокъу гъэтхапэм и 18 — 21-м Новороссийскэ щыкыагъ.

— Ильэс 14 — 16 зынбыжь клалэхэр, пшъашъэхэр алырэгъум щыбэнэштых. Ныбжыкэ 400-м нахьыбэ зэнэкъокъум хэлэжьагъ, — кытиуагъ Адыгэ Республикаем самбэмкэ спорт еджапэ ипащэу, Урысыем спортымкэ дунэе класс зилэ имастэрэу Делэкъо Адам. — Тибэнаклохэм хагъэунэфыкырэ чыпэлхэр кындахыгъэх.

Астрахань, Волгоград, Ростов хэхүхэм, Севастополь, Къалмыкын, Кырым, Краснодар краим, Адыгэим яныбжыкылхэм ялэпэ-лэсэнгыэ зэнэкъокъум кынцахъэлэгъуагъ.

Адыгэ Республикаем щаплугъэ Мэлышэ Аскэр, кг 88-рэ къехъу, апэрэ чыпэлэр кындахыгъ, тренерэр З. Ацуумыжъ. Хъатхъохъу Рустам, кг 64-рэ, ятлонэрэ чыпэлэр кынфагъэшшошагъ, ипащэр тренерэр Б. Шъэумэн.

Яшэнэрэ чыпэлхэр бэнэкую 5-мэ къахыгъ. Кушъу Тамерлан, кг 49-рэ, Цуужъ Амир, кг 58-рэ, Апышэ Ислъям, кг 58-рэ, Анцою Амир, кг 64-рэ, Былымыхъэ Амир, кг 88-рэ — джэрэз медальхэр къахыгъэх. Тренерхэу Б. Шъэумэн, А. Мырзэр, А. Хъабэхъур, А. Делэкъор, М. Хъабыир нарт шъаохэм япащэх.

Медальхэр кындахыгъэхэр Урысыем икэух зэнэкъокъу йоньгъо мазэм и 25-м Симферополь щыкюштых хэлэжьэштых. Дышшэр хэгъэгум изэлукэгъухэм къашызыхъихэрэх дунайм иныбжыкылхэм язэлукэгъухэм ашыбэнэштых.

Сурэтым итх хагъэунэфыкырэ чыпэлхэр зы купым кындахыгъэхэр.

Гандбол. Суперлигэр

Зэлукэгъуитуу кынфэнагъэр

«АГУ-Адыиф» Мыекъуапэ — «Университет» Ижевск — 25:24 (13:12).

Гъэтхапэм и 20-м АР-м спорт Унэшхуу Кобл Якъубэ ыцэ зыхырэм Ѣызэдешшагъэх.

«АГУ-Адыиф»: къэлэпчэутхэр: Ламзина, Баскакова; Ѣышакохэр: Краснокутская, Никулина — 2, Кириллова — 3, Колоджная, Мещерякова, А. Морозова — 5, Куцевалова — 4, Казиханова — 2, Поршина — 2, Краснова — 5, Кобл — 2, Кожубекова.

«Университетын» къынхэштыгъэхэр: Авдошко — 8, Баталова — 6.

«Адыифыр» теклонигъэм зэрэфэбанэрэр Ѣышэгъум къынхэштыгъ, ау «Университетын» бэрэ ыпэкэе къильтыгъ. Пчагъэр зэрэлтыгъуатштыгъ: 4:1, 6:2, 7:4, 10:8. Я 28-рэ такъикъум 12:12, я 37-рэ такъикъум 14:15 пчагъэр хъуэгъэ.

Я 52-рэ такъикъум Д. Никулинам хъагъэм Ѣэгуаор редээ — 22:21-рэ, Д. Казихановам пчагъэм хегъахъо — 23:21-рэ. С. Поршинамра Т. Кирилловамра зырызэ къэлапчъэм Ѣэгуаор дадээ — 25:23-рэ. Е. Бересневам «Адыифым» икъэлапчъэм Ѣэгуаор къынхэштыгъ — 25:24-рэ. Уахътэр 59:46-рэ хъуэгъэу «Университетын» ыпэкэе къильтыгъ. Д. Авдошко лъэшэу тикъэлапчъэм къынхэштыгъ, С. Поршинам Ѣэгуаор зэкидзэжыгъ, «Адыифым» теклонигъэр къынхэштыгъ.

Урысыем изаслуженнэ тренерэр, «Адыифым» итренер Ѣашхыа Альберт Реввэ къэлапчъэм Ѣэгуаор анахыбэрэ дээзэдэгъэхэ Анна Красновам, Алина Морозовам, къэлэпчэутэу Д. Ламзинам, нэмийкхэм къащытхъуу.

«Адыифым» пэшшорыгъэш Ѣашхыа Альберт Реввэ къэлапчъэм Ѣэгуаор анахыбэрэ дээзэдэгъэхэ Анна Красновам, Алина Морозовам, къэлэпчэутэу Д. Ламзинам, нэмийкхэм къащытхъуу.

шэлэгъуи 2 кынфэнагъ. Гъэтхапэм и 26-м Волгоград Ѣыкүкэшт «Динам». Мэлтильфэгъум и 7-м «Адыифыр» Ставрополь икомандээ Ѣышакохэр Ѣыдешшэшт.

Зэлукэгъуитуу

«Ростов-Дон» — «Лада» — 35:30, «Кубань» — ЦСКА — 27:31, «Ставрополь» — «Университет» — 21:22.

Чыпэлхэр

Купэу «А-р»

- ЦСКА — 36
- «Ростов-Дон» — 32
- «Лада» — 25
- «Астраханочка» — 10
- «Звезда» — 8
- «Кубань» — 7.

Суперлигэм хэт гандбол командэхэу купэу «Б-м» Ѣашхыэрэр зэтэгъапшэх.

- «Динамо» — 37
- «Университет» — 23
- «АГУ-Адыиф» — 18
- «Ставрополь» — 14
- «Луч» — 14
- «Уфа-Алиса» — 7.

Пэшшорыгъэш Ѣашхыа ауж командэхэу купэу «Б-м» Ѣашхыэрэр зэтэгъапшэх.

Зэхээшагъэр
ыкыи кынхэштыгъ
гъэхъэр:
Адыгэ Республикаем лъэпкэ Иофхэмкэ, Иэкыб къэралхэм ашы-псэурэ тильэпкэ-гъухэм адярьиэ зэхъи-нэгъэхэмкэ ыкыи къэбар жуутгээ иамалхэмкэ и Комитет Адрессыр:
ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэ-шыиэр:
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
Редакцием авторхэм къайхыэр А4-кэ заджэхэрэх тхъапхэу зипчагъэхэ 5-м емыхъухэрэр ары. Сатырхэм азыфагу 1,5-рэ дэлъэу, шрифтэр 12-м нах цыкындуу Ѣытэп. Мы шапхъэхэм адимыштэрэ тхъагъэхэр редакцием зэкегъекложых.
E-mail: adyvoice@mail.ru

Зыщаушихъхватыгъэр:
Урысые Федерацием хэхүтэн Иофхэмкэ, телевидение-хэмкэ ыкыи зэлты-Иэсэйкэ амалхэмкэ и Министерствэ и Темир-Кавказ чыпэл гъэлорышил, зэрэушыхъватыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зыщаушихъэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Зэкімкіи
пчагъэр
4637
Индексхэр
П 4326
П 3816
Зак. 538

Хэхүтэн узышы-кэхэнэу Ѣыт уахътэр
Сыхъатыр
18.00
Зыщаушихъхъэхэ
уахътэр
Сыхъатыр
18.00

Редактор
шахъаэр
Дэрбэ Т. И.

Редактор шахъаэр
игуадзэр
Мэшлээкъо
С. А.

Пшъэдэжыкъ
зыхырэ секретарыр
ЖакІамыкъо
А. З.